

Türkiye Ekonomisinde İhracat ve Ekonomik Büyüme Arasındaki Nedensellik İlişkisi

Suna Korkmaz^a

Özet: Her ülkenin az ya da çok dış dünya ile ticari anlamda ilişki içinde olduğu bilinmektedir. Açık ekonomilerde ülkeler arasındaki ticaret, ülkelerin gelişmişlik düzeyini etkilemektedir. Bu çalışmada amaç Türkiye'nin yakın geçmişte toplam ihracat ve ekonomik büyüme değişkenleri arasında bir nedensellik ilişkisi olup olmadığını araştırmaktır. İncelenen dönem olarak 1998:01-2013:03 ait çeyrek yıllık veriler kullanılmıştır. Türkiye için yapılan analizde ihracattan büyümeye doğru tek yönlü nedenselliğe rastlanmıştır. Literatür ile uygun olarak ihracata dayalı büyüme hipotezini destekler nitelikte sonuçlar ortaya çıkmıştır.

Anahtar Sözcükler: İhracat, ekonomik büyüme, Granger nedensellik testi.

JEL Sınıflandırması: C22, F14, F43

Causality Relationship between Export and Economic Growth in Turkish Economy

Abstract: Every country is known to be more or less in commercial affairs with the outside world. Trade between countries influences the level of development in open economies. This study aims to search whether there has been a causality relationship between total export and economic growth variables of Turkey recently. The quarterly data of 1998:01-2013:03 were used as the period examined. In the analysis made for Turkey, unidirectional causality was seen from export to growth. Results which are supporting the hypothesis of export-led growth have emerged in accordance with literature.

Keywords: Export, economic growth, Granger causality test.

JEL Classification: C22, F14, F43

^a Assoc. Prof., Balıkesir University, Bandırma Faculty of Economics and Administrative Sciences, Economics Department, Balıkesir, Türkiye, skorkmaz@balikesir.edu.tr

1. Giriş

Ekonomi yazınının geçmişine gidildiğinde ekonomilerin yerel pazarlardan denizaşırı alanlara yayılmaya başladığı görülmektedir. Merkantilist düşünürleri dünya servetlerinin sabit olduğunu ve dış ticaret yoluyla artırılamayacağına vurgu yapmışlardır. Bir ülkenin kazancı diğer ülkenin kaybını oluşturmaktadır. Oysa Adam Smith, ulusların zenginliği kitabında da anlattığı gibi her ülkenin düşük maliyetle ürettiği mutlak üretim üstünlüğüne sahip olduğu malları üreterek ihraç ettiğinde, yüksek maliyetle ürettiği malları ithal ederek her iki ülkenin de dış ticaretten fayda sağlayacağını belirtmiştir. Uluslararası işbölümüne gidilmesi ticarete katılan tüm ülkelerin yararınadır. Kapalı bir ekonomiye göre ülkeler daha fazla mal ve hizmet üretme imkânı bulacaklardır. Daha sonra David Ricardo tarafından mukayeseli üstünlükler teorisi ile uluslararası ticaret anlayışı gelişmiştir.

Türkiye ekonomisi 1980 yılından önce dışa kapalı ekonomi özelliklerini gösteren bir yapıya sahipti. Özellikle 1960'lı ve 1970'li yıllarda büyüme ve sanayileşme politikalarının temelini, ithal ikameci sanayileşme stratejisi oluşturmaktadır. 1980'li yıllardan sonra ise Türkiye ekonomisinde dışa açık sanayileşme stratejisi izlenmeye başlamıştır. Özellikle 24 Ocak 1980 kararları ile Türkiye ekonomisi karma ekonomiden serbest piyasa ekonomisine geçmiştir. 24 Ocak kararları ile birlikte Türk Lirasının konvertibilitesi sağlanmış, özelleştirmeler ile kamu kesiminin payı azaltılmış, yabancı sermayenin teşvik edilmesi sağlanmış, faizler serbest bırakılmış, esnek reel döviz kuru uygulanmış, dış ticaret serbestleştirilmiş, kotalar kaldırılmış ve ithal girdilere gümrük muafiyeti uygulanmıştır.

Türkiye ekonomisinde 1980 sonrası dönemde gerçekleşen değişim bütün ekonomik yapıda görülen gelişimin dönüm noktası niteliğindedir. 1990 yılında özellikle ithalatın serbest hale gelmesi ile tüketim malları satın alımında bir artış görüldüğü gibi malların dış ülkelere satımının artırılması için de yeni teknolojilere ve girdilere duyulan gereksinmeden dolayı ara malı ve yatırım malı alımlarında sürekli bir artış yaşanmıştır. 1990-1993 yıllarında ihracatta görülen yavaşlama 1994 yılında yapılan devalüasyon ile uluslararası piyasalarda rekabet gücümüz artarak ihracatın da artması sağlanmıştır. 2000'li yıllarda dünya ticaretinde olumlu gelişmeler görülsede uluslararası piyasalarda Euro/Dolar paritesinde Euro aleyhine yaşanan gelişmeler ve ham petrol fiyatlarındaki artış ihracatın yeterince artmasını engellemiştir. 2001 yılında gerek Türkiye'de yaşanan kriz ve gerekse dış ülkede yaşanan sorunlar nedeniyle ihracat ancak 2002 yılından sonra artmaya başlamıştır. Bu yıldan başlayarak Türkiye ihracata dayalı büyüme eğilimine geçmiştir. Bu çalışmada ekonomi yazınında çok tartışılan konulardan biri olan ihracatın ekonomik büyümeyi sağlayıp sağlamadığı konusu Türkiye için değerlendirilmiştir. Türkiye'nin ihracata dayalı büyüme eğilimine geçtiği 2002 yılından sonra günümüze değin bakılarak bu hipotezin geçerli olup olmadığı araştırılmıştır.

2. Literatür Taraması

Ekonomi literatüründeki en kapsamlı konulardan biri hızlı ve istikrarlı bir ekonomik büyüme sürecinin nasıl gerçekleştirilebileceği ile ilgilidir. Gelişmekte olan ülkelerin döviz rezervleri kısıtlı olup bu ülkelerin uluslararası finansal piyasalardan mali kaynaklar elde etmesi güçtür. İhracat; enerji, yatırım malları ve ara malları gibi önemli ithalatın finansmanı için gerekli olan kit döviz kaynaklarını sağlamada, bir ülkenin büyüme sürecinde oldukça önemlidir (Aktaş, 2009, p. 35).

Gerçekte büyüme ile ihracat arasındaki ilişki dinamik niteliktedir ve akademik yazında "ihracat büyümenin motoru mu yoksa yardımcı bir ögesi midir" şeklindeki ifade ile tartışmaya açık bir nitelik kazanmıştır. Bu ilişkinin gerek globalleşme eğilimindeki dünya ekonomisi gerekse özelde Türkiye ekonomisi (özellikle 1980 sonrası) için araştırılması, son otuz yılın ülke deneyimlerine bakıldığında ayrıca bir önem ve güncellik kazanmıştır (Yiğidim & Köse, 1997, p. 71).

ihracata dayalı büyüme hipotezini destekleyen dört temel teorik yaklaşım ileri sürülmektedir. İlki, Keynesgil yaklaşımı takiben ihracat artışının dış ticaret çarpanı yolu ile gelir artışına neden olduğudur. İkincisi, ihracattan elde edilen dövizin büyümeye katkıda bulunacak olan ara ve sermaye malı ile teknolojinin ithalini finanse etmek üzere kullanılmasıdır. Üçüncüsü, rekabetin ölçek ekonomilerinin oluşumuna, teknolojik ilerlemeye ve büyüme yol açmasıdır. Dördüncü ve sonuncusu ise, ihracat sektörünün daha etkin yönetim ve üretim teknikleri şeklinde ekonomiye pozitif dışsallıklar kazandırmasıdır (Özcan & Özçelebi, 2013, p. 3).

ihracata dayalı büyüme hipotezini inceleyen uygulamalı çalışmaları yöntem açısından üç gruba ayırmak mümkündür. Bunlardan ilk grupta yer alanlar, ihracata dayalı büyüme hipotezini test etmek için ülkelerarası (cross-country) korelasyon katsayısını uygulayan çalışmalardır. İkinci gruptaki çalışmalar, yine ülke-kesit verilerinden elde edilen tahminlere dayalı olan tipik en küçük kareler (OLS) temelli çalışmalardır. Üçüncü gruptaki çalışmalar ise, ihracat ile büyüme arasındaki ilişkiyi incelemek için değişik zaman serisi yöntemlerini kullanan çalışmalardır (Bilgin & Sahbaz, 2009, p. 181).

Birincisi ihracatın ekonomik büyümeye yönlendirdiğini test eden birçok çalışma bulunmaktadır. İhracata yönelik büyüme hipotezini destekleyen çalışmaların başlıcalarını Feder (1983), Ram (1987), Thornton (1996), Ghatak vd. (1997), Bahmani-Oskooee ve Niroomand (1999), Ekanayake (1999) 1 ülke için, Lin (1999), Vohra (2001), Lee ve Huang (2002), Awokuse (2003), Lawanson vd (2004), Shirazi ve Manap (2005) (5 ülke için), Abou-Stait (2005), Demirhan (2005), Bilgin ve Şahbaz (2009), Özcan ve Özçelebi (2013), Trivedi ve Pradhan (2010), Celina ve Enyim (2012), Mangir (2012), Saad (2012) ve Draitsaki (2013) olarak sıralayabiliriz.

İkinci olarak büyümenin ihracatı yönlendirdiği ortaya koyan çalışmalar da literatürde yer almaktadır. Onlardan bazıları şunlardır; Abbas (2012), Hameed vd (2012), Çeviker ve Taş (2011), Mishra (2011), Ağayev (2011), Tuncer (2002), Oxley (1993), Henriques ve Sadorsky (1996), Ahmad ve Harnhirun (1996), Xu (1996) 5 ülke için pozitif, 9 ülke için negatif, Konya (2006) 7 ülke, Sharma ve Dhakal (1994) 12 ülke için büyümenin ihracatı yönlendirdiğine yönelik uygulamalı sonuçlar bulmuşlardır.

Doraisami (1996), Ekanayake (1999) 7 ülke için, Awokuse (2005a), Taban ve Aktar (2008) ihracat ile ekonomik büyüme arasında çift yönlü bir nedensellik bulmuşlardır. Bahmani-Oskooee vd (1991), Shirazi ve Manap (2005) 2 ülke için, yaptığı çalışmalarında ihracat ile büyüme arasında bir ilişkiye rastlamamışlardır.

3. Veri ve Yöntem

Özellikle klasik düşüncede ülkelerin dış ticaret yapmasının ülkelerin yararına olacağı vurgulanmıştır. Ülkeler düşük maliyetle ürettikleri ürünleri yani maliyet avantajına sahip oldukları ürünleri üreterek bunları ihraç etmeli, üretim avantajına sahip olmadıkları ürünleri

de başka ülkelerden ithal etmelidirler. Bu olay dünyadaki her ülkenin yararına olacaktır. Türkiye birçok ürünü ihraç edecek düzeye gelmiştir ancak ürünleri üretirken gerekli olan birçok ürünü de ithal etmektedir. İhracat ne kadar fazla ise o ülkeye para girişi de o kadar çok olacaktır. Dolayısıyla ülkenin gelişmişlik düzeyini etkileyen önemli unsurlardan biridir. Bundan dolayı bu çalışmada ihracat ile GSYİH değişkenleri arasında bir nedensellik ilişkisi olup olmadığı araştırılmıştır. Bu amaçla 1998:01-2013:03 yılları arasında 1998 yılı sabit fiyatları ile GSYİH ve toplam ihracat verileri TCMB elektronik veri dağıtım sisteminden temin edilmiştir. Tahminler Eviews 7.0 programında yapılmıştır. Veriler çeyrek yıllık dönemler boyunca ölçüldüklerinden dolayı olası mevsimsel etkileri içinde barındırmaktadır. Bu nedenle analizlere başlamadan önce serilerden mevsimsel etkiler Tramo-Seats yöntemi ile arındırılmıştır ve analizlerde mevsimsel etkilerden arındırılmış değişkenlerin doğal logaritmaları kullanılmıştır.

Analize geçmeden önce serilerin durağan olup olmadıkları araştırılmıştır. Eğer seri durağan olmaz ise, otokorelasyonlar önemli ölçüde sıfırdan sapar veya gecikmeler arttıkça sıfırdan uzaklaşır veya ortaya sahte bir örnek çıkar. Zaman serilerinin uygun bir modele oturtulabilmesi için bu serilerin önce durağan hale getirilmesi gerekir (Kutlar, 2009, p. 262). Bu nedenle Genişletilmiş Dickey Fuller (ADF) birim kök sınaması yapılmış ve elde edilen sonuçlar Tablo 1’de verilmiştir.¹

Tablo 1. ADF Birim Kök Sınaması Sonuçları

Değişken Veri Sayısı: Veri Dönemi	ADF için t- değeri	Sınama Sonucu (*)	Sabit, Trend	İçsel Bağıntı Gecikmesi
Lİhracat 62; 1998:2-2013:3	-2.806 p=0.200	Birim Kök Var	Sabit ve Trend	0
ΔLİhracat 61; 1997:3-2013:3	-8.948 p=0.000	Birim Kök Yok	Sabit	0
LGSYİH 61; 1998:3-2013:3	-2.664 p=0.254	Birim Kök Var	Sabit ve Trend	1
ΔLGSYİH 61; 1998:3-2013:3	-6.221 p=0.000	Birim Kök Yok	Sabit	0

ADF sınaması sonucunda p-değeri %5’den büyük bulunmuşsa birim kök var, aksi durumda birim kök yok kararı verilmiştir. Kritik değerler MacKinnon’dan (1996) alınmıştır.

Tablo 1’deki sonuçlardan GSYİH ve ihracat değişkeninin düzeyde durağan olmadıkları görülmüştür. Çünkü değişkenlerin durağan olmadığını belirten sıfır hipotez %5 önem düzeyinde reddedilmemiştir. Diğer taraftan, değişkenlerin birinci farkları alınıp tekrar birim kök testi yapıldığında değişkenlerin durağan olmadığını belirten sıfır hipotez %5 anlamlılık düzeyinde reddedilmiştir. Bu sonuç hem GSYİH hem de ihracat değişkeninin birinci dereceden (I (1) seviyesinde) bütünleşik olduğunu göstermektedir.

ADF sınaması literatürde en çok kullanılan birim kök sınamalarından bir olsa dahi bir takım sorunları içinde barındırmaktadır. Bu nedenle alternatif bir birim sınaması ile ADF sınamasından elde edilen sonuçların güvenilir olup olmadıklarını belirlemek gerekmektedir. Bu nedenle çalışmada değişkenlerin bütünleşme dereceleri KPSS sınaması ile ayrıca araştırılmıştır. KPSS sınamasında sıfır hipotez “seri birim kök içermemektedir” şeklinde oluşturulduğundan sıfır hipotezin kabul edilmesi serinin durağan olduğunu göstermektedir. Bu bilgiler ışığı altında, Tablo 2’de yer alan KPSS birim kök sınaması sonuçları incelendiğinde her iki değişkenin durağan olduğunu belirten sıfır hipotez %5 önem düzeyinde kabul edilmiştir. Bu sonuç ise, hem GSYİH hem de ihracat değişkeninin düzey değerlerde durağan olduğunu göstermektedir.

¹ADF sınaması yapılırken model formu büyük önem arz etmektedir. Diğer bir ifadeyle modele sabit ve trend değişkenin eklenmesi sınama sonuçlarını etkilemektedir. Bu nedenle ADF sınaması yapılırken tüm model formları denenmiş ve sonuçlarda bir farklılık ortaya çıkmadığı bulunmuştur.

Tablo 2. KPSS Birim Kök Sınaması Sonuçları

Değişken Veri Sayısı: Veri Dönemi	KPSS test istatistiği	Kritik Değerler	Sınama Sonucu (*)	Sabit, Trend
Lİhracat 63; 1998:1-2013:3	0.119	%1 = 0.216 %5 = 0.146 %10 = 0.119	Birim Kök Yok	Sabit ve Trend
LGSYİH 63; 1998:1-2013:3	0.088	%1 = 0.216 %5 = 0.146 %10 = 0.119	Birim Kök Yok	Sabit ve Trend

ADF ve KPSS sınamalarından elde edilen sonuçlar birbiri ile çelişir bir durumdadır. Diğer bir ifadeyle, ADF sınamasına göre değişkenler birinci farkları alındığından durağan hale gelirken, KPSS sınamasına göre değişkenler düzey değerlerinde durağandır. Her iki sınama sonucunun birbiriyle çelişkili olmasının temel nedeni serilerdeki olası yapısal kırılmaların etkisi olabilir. Çünkü literatürde yer alan çalışmalar serilerdeki yapısal kırılmaların ADF sınamasında sıfır hipotezi kabul etme olasılığını arttırdığını belirtmişlerdir. Bu amaçla serilerin yapısal kırılma ile birlikte durağan olup olmadığını belirleyebilmek için Zivot ve Andrews (1992) tarafından geliştirilen birim kök sınaması uygulanmış ve sonuçlar Tablo 3'te gösterilmiştir.

Tablo 3'te Model A değişkenin ortalamasında, Model B değişkenin trendinde ve Model C'de ise değişkenin hem ortalamasında hem de trendinde kırılmayı dikkate alan birim kök sınaması gerçekleştirilmiştir. Zivot-Andrews birim kök sınamasında sıfır hipotez seri durağan değildir şeklinde oluşturulurken, alternatif hipotez seri yapısal kırılma ile birlikte durağandır şeklinde ifade edilmektedir. Bu nedenle sıfır hipotez reddedilmesi değişkenin yapısal kırılma ile birlikte durağan olduğu anlamına gelmektedir. Bu bilgiler doğrultusunda Tablo 3'teki sonuçlara göre, ihracat değişkeni için sıfır hipotez %5 önem düzeyinde hem Model A hem de Model C'ye göre reddedilmiş ve bu sonuç ihracat değişkeninin 2008 yılının dördüncü çeyreğindeki ortaya çıkan yapısal kırılma ile birlikte durağan olduğu anlamına gelmektedir. GSYİH değişkeni için sıfır hipotez her üç model sonuna göre reddedilememiştir ve bu nedenle söz konusu bu değişkenin birinci dereceden bütünlük olduğu sonucuna varılmıştır.

Tablo 3. Zivot Andrews Birim Kök Sınaması Sonuçları

Değişken	Model A	Model B	Model C
Lİhracat	-5.227	-3.519	-5.182
Kırılma Dönemi	(2008:4)	(2006:1)	(2008:4)
LGSYİH	-4.122	-3.331	-4.043
Kırılma Dönemi	(2008:2)	(2007:2)	(2008:2)
%1 Kritik Değer	-5.34	-4.80	-5.57
%5 Kritik Değer	-4.93	-4.42	-5.08
%10 Kritik Değer	-4.58	-4.11	-4.82

Değişkenler arasındaki nedensellik ilişkisini araştırmadan önce ilk olarak ihracat değişkeninden yapısal kırılmanın etkisini arındırmamız gerekmektedir. Bu bağlamda, Altınay ve Karagol (2004 ve 2005) serilerde yapısal kırılmanın varlığı durumunda durağanlığı sağlamak amacıyla serilerin farkının alınmasının yanıltıcı sonuçlar verebileceğini belirtmişler ve serilerin yapısal kırılma ile birlikte durağanlık koşulunu sağlaması durumunda fark alma işlemi yerine serilerden yapısal kırılmanın etkisinin arındırılması gerektiğini belirtmişlerdir. Çalışmada benzer yöntem takip edilerek ihracat değişkeninden yapısal kırılmanın etkisi aşağıdaki model ile arındırılmıştır:

$$LIHR_t = b_0 + b_1 DU_t + b_2 t + b_3 DT_t + \tilde{LIHR}_t \quad (1)$$

Denklem (1)'de burada DU_t serinin sabit teriminde kırılma noktası için oluşturulmuş kukla değişkeni göstermekte ve 2008 yılın 4. çeyrek öncesi sıfır sonrası için bir değerini almaktadır. DT_t serinin trendindeki kırılma noktası için oluşturulmuş kukla değişkeni göstermekte ve 2008 yılın 4. çeyrek öncesi sıfır sonrasında ise 1, 2, ... n değerlerini almaktadır. Denklemde yer alan $L\tilde{I}HR_t$ ise yapısal kırılmanın etkisinden arındırılmış ihracat değişkenini belirtmektedir.

İhracat değişkeninden yapısal kırılmanın etkisi arındırıldıktan sonra değişken düzeyde durağan hale gelmiştir. Bu durumda çalışmada dikkate aldığımız ihracat değişkeni durağan iken GSYİH değişkeni birinci farklarda durağandır ve bu nedenle değişkenler aynı dereceden bütünleşik olmadıklarından dolayı aralarında eşbütünleşme ilişkisi araştırmak mümkün değildir. Bu bağlamda ihracat ve GSYİH değişkenleri arasındaki nedensellik ilişkisi Toda ve Yamamoto (1995) tarafından geliştirilen ve gecikmesi arttırılmış VAR yöntemi ile araştırılmıştır. Bu yöntem üç aşamadan oluşmaktadır. İlk aşamada çalışmada ihracat ve GSYİH değişkenleri için en büyük bütünleşme derecesi (dmaks) belirlenir ve burada $dmaks = 1$ olacaktır. İkinci aşamada ihracat ve GSYİH değişkenleri ile VAR model tahmin edilir ve en uygun gecikme sayısı (r) bulunur. En uygun gecikme sayısı belirlenirken model seçim kriterlerinden faydalanılır. Tüm model seçim kriterleri (Akaike, Schwarz ve Hannan-Quinn) gecikme sayısının beş olduğunu belirtmektedir. Son aşamada (dmaks+r) sayıda gecikme ile denklem sistemi görünüşte ilişkisiz regresyon modeli (SUR) ile tahmin edilir ve değişkenler arasındaki nedensellik ilişkisi r sayıdaki gecikmeli değişkene sıfır kısıdı konularak Wald testi ile araştırılır.

İstatistiki olarak nedensellik, bir zaman serisi değişkeninin gelecekteki tahmini değerlerinin, kendisinin veya ilişkili başka bir zaman serisi değişkeninin geçmiş dönem değerlerinden etkilenerek elde edilmesidir. Granger anlamında nedensellik ise bir X değişkeni, başka bir Y değişkenine, hem X hem de Y'deki bilgi veri iken eğer Y değişkeni sadece X'e ait geçmiş değerlerin kullanımıyla tahmin edilirse Granger anlamında nedenidir, biçiminde ifade edilmektedir. Başka bir ifadeyle X değişkeninin geçmiş değerlerine ait bilgi sahibi olma, Y'nin daha kesin bir biçimde öngörülmesine imkân veriyor ise X değişkeni Y değişkenine Granger anlamında nedendir (Takım, 2010: 12). Uygulamada zaman serileri arasındaki nedensellik ilişkilerinin tespitinde en sık kullanılan yöntem Granger nedensellik analizidir. Granger nedensellik analizi aşağıdaki denklemler kullanılarak yapılmaktadır (Granger, 1969: 431).

$$\begin{aligned} X_t &= \sum_{j=1}^m a_j X_{t-j} + \sum_{j=1}^m b_j Y_{t-j} + \varepsilon_t \\ Y_t &= \sum_{j=1}^m c_j X_{t-j} + \sum_{j=1}^m d_j Y_{t-j} + \eta_t \end{aligned} \quad (2)$$

Bu bilgilere bağlı olarak ihracat ile GSYİH değişkenleri arasındaki nedensellik ilişkisi sonuçları Tablo 4'te gösterilmiştir. Tablo 4'teki sonuçlara göre, GSYİH ihracatın Granger nedeni değildir sıfır hipotezi %10 önem düzeyinde reddedilememiştir. Diğer taraftan, ihracat GSYİH'nın Granger nedeni değildir sıfır hipotez %10 önem düzeyinde reddedilmiştir. Bu sonuç ihracattan GSYİH'ya yönelik tek yönlü bir nedenselliği belirtmekte ve Türkiye ekonomisinde ihracatın ekonomik büyüme üzerinde olumlu bir etki yaptığı görüşünü desteklemektedir.

Tablo 4. İhracat ile Ekonomik Büyüme Arasındaki Nedensellik İlişkisi

Boş Hipotez	F-Değeri	Olasılık Değeri (p)	%10 Önem Düzeyinde Karar
LGSYİH İhracatın Granger nedeni değildir	2.240	0.851	Reddedilemez
İhracat LGSYİH'nın Granger nedeni değildir	9.646	0.085	Reddedilir

4. Sonuç

Küreselleşen dünyada ülkeler mal, hizmet ve finansal sektörlerde birbirleriyle sıkı bir ticaret ilişkisine girmişlerdir. Özellikle gelişmekte olan ülkeler bu ticaret ağının içinde daha fazla yer almaktadır. Bütünleşen ve gittikçe artan rekabet ortamında ülkeler bu ticaret yapısında kârlı çıkmaya çalışırlar. Uluslararası ticaretin gelişmesi bir ülkenin verimliliğini artırmakta, teknolojik ilerlemeyi sağlamakta, döviz girdisi sağlamakta, büyümeye yol açmakta ve yeni üretim teknikleri sayesinde ekonomiye pozitif dışsallıklar kazandırmaktadır. Bu nedenle ihracat özellikle bir ülkenin gelişmişlik düzeyini etkileyen en önemli faktörler arasında yer almaktadır.

Bu çalışmada Türkiye ekonomisi için 1998:01-2013:03 dönemini kapsayan çeyrek yıllık veriler kullanılarak ihracat ile ekonomik büyüme arasındaki ilişki analiz edilmiştir. Önce birim kök testleri ile birinci farklarında durağan hale gelen ihracat ve ekonomik büyüme değişkenleri elde edilmiştir. Daha sonra incelenen dönem itibari ile Zivot ve Andrews yapısal kırılma testleri yapılmıştır. 2008 yılının dördüncü çeyreğinde yapısal kırılma ortaya çıkmıştır. Değişkenlerin birinci derecede bütünleşik olduğu bulunmuştur. Granger nedensellik testi sonucunda ise Türkiye’de 1998:01-2013:03 dönemi için ihracattan ekonomik büyümeye doğru tek yönlü bir nedensellik ilişkisinin mevcut olduğu görülmüştür. Yani, bu makalede incelen şeklinde Demirhan (2005), Bilgin ve Şahbaz (2009), Çeviker ve Taş (2011), Özcan ve Özçelebi (2013) gibi yazarların Türkiye ile yaptıkları çalışmalarına benzer olarak ihracata dayalı büyüme hipotezini destekler nitelikte sonuçlar ortaya konmuştur. Yapılan analizlerden elde edilen ampirik bulgular doğrultusunda ihracat artışlarının Türkiye ekonomisinin gelişmesi ve kalkınması konusunda oldukça önemli bir rol üstlendiği sonucuna ulaşılmıştır. Tabii çıkan bu sonuç ihracatın sürekli arttırılması gerektiği anlamına gelmemelidir. Türkiye’nin içinde bulunduğu en büyük sorunlardan biri cari açık problemidir. İhracat yapılırken ihraç edilen ürünler için gerekli olan ara mallar ve hammaddelerin çoğu ithalatla sağlanıyorsa bu durumda ihracat artışları daha büyük oranlarda ithalat artışı gerektirecek bu ise Türkiye’yi cari açıkla büyüyen bir ülke haline dönüştürecektir. Bu noktada yapılması gereken birkaç şey arasında şunlar sıralanabilir; ihracatın alım gücü yüksek pazarlara yöneltilmesi, katma değer oranı yüksek ürünlerin üretilmesi, teknolojik yeniliklerin yakından takip edilmesi, Ar-Ge faaliyetlerine önem verilmesi ve ihracatçıların devlet destekli teşvik politikalarıyla desteklenmesi ve bilgilendirilmesi gerekmektedir.

Kaynaklar

- Abbas, S. (2012). Causality between Exports and Economic Growth: Investigating Suitable Trade Policy for Pakistan. *Eurasian Journal of Business and Economics*, 5(10), 91-98.
- Abou-Stait, F. (2005). Are Exports the Engine of Economic Growth? An Application of Cointegration and Causality Analysis for Egypt, 1977-2003. *African Development Bank Working Paper*, No. 76.

- Ağayev, S. (2011). İhracat ve Ekonomik Büyüme İlişkisi: 12 Geçiş Ekonomisi Örneğinde Panel Eştümleşme ve Panel Nedensellik Analizleri. *Ege Akademik Bakış*, Cilt. 11, Sayı. 2, 241-254.
- Ahmad, J., & Harnhirun, S. (1996). Cointegration and Causality between Exports and Economic Growth: Evidence from the ASEAN Countries. *The Canadian Journal of Economics*, 29(2), 413-416.
- Aktaş, C. (2009). Türkiye'nin İhracat, İthalat Ve Ekonomik Büyüme Arasındaki Nedensellik Analizi. *Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 18, 2, 35-47.
- Altınay, G., & Karagol, E. (2004). Structural Break, Unit Root, and the Causality between Energy Consumption and GDP in Turkey. *Energy Economics*, 26 (6), 985-994.
- Altınay, G., & Karagol, E. (2005). Electricity Consumption and Economic Growth: Evidence from Turkey. *Energy Economics*, 27 (6), 849-856.
- Awokuse, T.O. (2003). Is The Export-Led Growth Hypothesis Valid for Canada, *Canadian Journal of Economics*, 36 (1), 126-136.
- Awokuse, T.O. (2005a). Exports, Economic Growth and Causality in Korea. *Applied Economics Letters*, 12(11), 693-696.
- Bahmani-Oskooee, M. & Niroomand, F. (1999). Openness and Economic Growth: An Empirical Investigation. *Applied Economics Letters*, 6(9), 557-561.
- Bahmani-Oskooee, M., Mohtadi, H., & Shabsigh, G. (1991). Exports, Growth and Causality in LDCs: Are Re-Examination. *Journal of Development Economics*, 36(2), 405-415.
- Bilgin, C., & Sahbaz, A. (2009). Türkiye'de Büyüme ve İhracat Arasındaki Nedensellik İlişkileri (Causality Relations between Growth and Export in Turkey). *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 8(1), 177-198.
- Celina, U., & Enyim, O.B. (2012). Exports and Nigerian's Economic Growth: A Co-Integration Analysis. *Asian Economic and Financial Review*, 2(2), 429-444.
- Çeviker, A., & Taş, İ. (2011). Türkiye'de İhracat Çeşitlendirmesi ve Büyüme İlişkisi. *Ekonomi Bilimleri Dergisi*, Cilt. 3, No. 2, 1-10.
- Demirhan, E. (2005). Büyüme Ve İhracat Arasındaki Nedensellik İlişkisi: Türkiye Örneği. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 60(4), 75-88.
- Doraisami, A. (1996). Export Growth and Economic Growth: A Reexamination of Some Time-Series Evidence of the Malaysian Experience. *The Journal of Developing Areas*, 30(2), 223-230.
- Dritsaki, C. (2013). Causal Nexus between Economic Growth, Exports and Government Debt: The Case of Greece. *Procedia Economics and Finance*, 5, 251-259.
- Ekanayake, E.M. (1999). Exports and Economic Growth in Asian Developing Countries: Cointegration and Error-Correction Models. *Journal of Economic Development*, 24(2), 43-56.
- Feder, G. (1983). On Exports and Economic Growth. *Journal of Development Economics*, 12 (1-2), 59-73.
- Ghatak, S., Milner, C., & Utkulu U. (1997). Exports, Export Composition and Growth : Cointegration and Causality Evidence for Malaysia. *Applied Economics*, 29(2), 213-223.

- Granger, C.W.J. (1969). Investigating Causal Relations by Econometric Models and Cross-spectral Methods. *Econometrica*, 37 (3), 424-438.
- Hameed, I., Iqbal, A., & Devi, K. (2012). Relationship between Exports and Economic Growth of Pakistan. *European Journal of Social Sciences*, 32(3), 453-460.
- Henriques, I., & Sadorsky, P. (1996). Export-Led Growth or Growth-Driven Exports? The Canadian Case. *The Canadian Journal of Economics*, 29(3), 540-555.
- Kónya, L. (2006). Exports and Growth: Granger Causality Analysis on OECD Countries with a Panel Data Approach. *Economic Modelling*, 23(6), 978-992.
- Kutlar, A. (2009). *Uygulamalı Ekonometri*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Lawanson, T.O., Lawanson, A.O., & Bankole A.S. (2004). Impact of Manufactured Goods' Exports on Economic Growth: A Dynamic Econometric Model for Nigeria. *African Journal of Economic Policy*, 11(2), 1-26.
- Lee, C., & Huang B. (2002). The Relationship Between Exports and Economic Growth in East Asian Countries: A Multivariate Threshold Autoregressive Approach. *Journal of Economic Development*, 27(2), 45-67.
- Lin, S. (1999). Export Expansion and Economic Growth: Evidence from Chinese Provinces. *Pacific Economic Review*, 4(1), 65-77.
- Mangir, F. (2012). Export and Economic Growth in Turkey: Cointegration and Causality Analysis. *Economics, Management, and Financial Markets*, 1, 67-80.
- Mishra, P.K. (2011). The Dynamics of Relationship Between Exports and Economic Growth in India. *International Journal of Economic Sciences and Applied Research*, 4(2), 53-70.
- Oxley, L. (1993). Cointegration, Causality and Export-Led Growth in Portugal, 1865-1985. *Economics Letters*, 43(2), 163-166.
- Özcan, B., & Özçelebi, O. (2013). İhracata Dayalı Büyüme Hipotezi Türkiye İçin Geçerli Mi?. *Yönetim ve Ekonomi*, Cilt. 20, Sayı. 1, 1-14.
- Ram, R. (1987). Exports and Economic Growth in Developing Countries: Evidence From Time-Series and Cross-Section Data. *Economic Development and Cultural Change*, 36(1), 51-72.
- Saad, W. (2012). Causality between Economic Growth, Export, and External Debt Servicing: The Case of Lebanon. *International Journal of Economics and Finance*, 4(11), 134-143.
- Sharma, S.C., & Dhakal, D. (1994). Causal Analyses Between Exports and Economic Growth in Developing Countries. *Applied Economics*, 26(12), 1145-1157.
- Shirazi, N.S., & Manap, T.A.A. (2005). Export-Led Growth Hypothesis: Further Econometric Evidence From South Asia. *The Developing Economies*, 43(4), 472-488.
- Taban, S., & Aktar, İ. (2008). An Empirical Examination of the Export-Led Growth Hypothesis in Turkey. *Journal of Yasar University*, 3(11), 1535-1551.
- Takım, A. (2010). Türkiye'de GSYİH ile İhracat Arasındaki İlişki: Granger Nedensellik Testi. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 14 (2), 1-16.
- Tarı, R. (2011). *Ekonometri*. İstanbul: Umuttepe Kitabevi.
- Thornton, J. (1996). Cointegration, Causality and Export-led Growth in Mexico, 1895-1992. *Economics Letters*, 50(3), 413-416.

- Toda, H., & Yamamoto, T. (1995). Statistical Inference in Vector Autoregressions with Possibly Integrated Processes. *Journal of Econometrics*, 66 (1-2), 225–250.
- Trivedi P., & Pradhan N.C. (2010). Exports and Growth Nexus in India: An Econometric Analysis. *Millennial Asia*, 1(1), 97-121.
- Tuncer, İ. (2002). Türkiye’de İhracat, İthalat ve Büyüme: Toda-Yamamoto Yöntemiyle Granger Nedensellik Analizleri (1980-2000). *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt. 9, Sayı. 9, 89-107.
- Vohra, R. (2001). Export and Economic Growth: Further Time Series Evidence from Less-Developed Countries. *International Advances in Economic Research*, 7(3), 345-350.
- Xu, Z. (1996). On the Causality between Export Growth and GDP Growth: An Empirical Reinvestigation. *Review of International Economics*, 4(2), 172-184.
- Yiğidim, A., & Köse, N. (1997). İhracat ve Ekonomik Büyüme Arasındaki İlişki, İthalatın Rolü: Türkiye Örneği (1980–1996). *Ekonomik Yaklaşım*, Cilt. 8, Sayı. 26, s. 71-85.
- Zivot, E., & Andrews D.W.K. (1992). Further Evidence on the Great Crash, the Oil-price Shock, and the Unit-Root Hypothesis. *Journal of Business & Economic Statistics*, 10 (3), 251-270.